

I. ORIGINILE

Una dintre primele victime din lagărele comuniste - publicistul interbelic Onisifor Ghibu

Onisifor Ghibu (31 mai 1883 - 31 octombrie 1972), originar din Săliște, jud. Sibiu, a fost al optulea copil al unei familii sărmăne de agricultori montani și cojocari. S-a școlit în satul natal, la Sibiu (liceul romano-catolic, cu limba de predare: maghiară) și la Brașov (liceul românesc). După bacalaureat, urmă cursurile Seminarului teologic-pedagogic din Sibiu și, în calitate de elev al acestuia, debută în "Telegraful Român" (1903). Peste doi ani surveni și debutul editorial, cu "**Limba nouălor cărți bisericești**", lucrare ce-i aduse, peste munți, o popularitate cărturărească suficientă pentru a obține o bursă la Universitatea din București, sub influența profesorului N. Iorga. După ce câștigase prietenia durabilă a lui Octavian Goga, mutându-se în Capitală, dobândi amicitia lui Gh. Coșbuc, Ilarie Chendi, Șt. O. Iosif, Emil Gârleanu, Panait Cerna, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuță și alții, evocați cu vioiciune în diverse portrete apărute postum în volum. În 1906 ajunse bursier al Universității din Budapesta. În capitala Ungariei este numit redactor la "Lupta", organul Partidului Național Român, cotidian atunci înființat. Astfel începu o lungă carieră gazetărească naționalistă.

Nicolae Iorga îl ajută cu o bursă la Strasbourg, din partea Ligii Culturale; acolo, alături de studiile de istorie universală, filosofie, pedagogie și filologie romanică se documentă asupra bilingvismului în școală. În 1908 se mută la Universitatea din Jena. Aici își susține teza de doctorat, sub conducerea profesorului W. Rein ("**Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule**"), continuând a fi preocupat de bilingvism, problemă privind învățământul ardelenesc. În toată această perioadă nu și-a întrerupt colaborarea cu publicațiile din Transilvania și Vechiul Regat.

În anul 1910 fu numit inspector al școlilor arhiepiscopiei Ortodoxe a Transilvaniei (Sibiu), în 1912 secretar al secției școlare "Astra" și membru în comitetele redacționale ale revistelor "Luceafărul", "Românul", "Transilvania", pentru ca, în 1914, să se refugieze la București, împreună cu soția sa. Aici fondă "Tribuna", împreună cu C. Bucșan și Gh. Popp, deveni membru al redacțiilor "Revistei generale a învățământului", al "Buletinului Casei școalelor" și al "Gazetei Ostașilor". În 1916, în contumacie, a fost condamnat la moarte de Tribunalul militar din Cluj, pentru dezertare.

Refugiindu-se în Basarabia, întemeie, alături de Pan Halippa, Partidul Național Moldovenesc. Începu o luptă biruitoare pentru introducerea alfabetului latin în școală și administrație. În 1917, edită "Școala Moldovenească" și "Ardealul", ce se preschimbă în cotidian ("România Nouă") la 24 ianuarie 1918 - *organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor*, Onisifor Ghibu fiind primul militant pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat. Caracterul său de luptător pentru românismul de pretutindeni îl făcu iubit în toate casele românilor, oriunde ar fi fost ele înălțate.

După Unire fu chemat secretar general al Resortului învățământ din Transilvania, în cadrul Consiliului Dirigent. În această calitate înființă Universitatea românească de la Cluj. Până în 1945, publică în jur de o sută lucrări în volum și broșuri și o mie cinci sute de articole și studii în periodice. Acesta fu momentul când îndărijirea arheologului Constantin Daicoviciu, decan al Facultății de Litere și Filosofie de la Cluj, sub guvernarea legionară și sub cea comunistă, apoi rector al Universității, asociindu-se într-un complot rușinos cu istoricul Silviu Dragomir, fost ministru al minorităților, cu fostul student al lui Onisifor Ghibu Petre Lepedeanu și cu alții, a obținut epurarea din Universitate a profesorului și arestarea lui, în urma căreia a redactat **Ziarul de lagăr. Caracal - 1945** [Ediție îngrijită de Romeo Dăscălescu și Octavian Ghibu. *Cuvânt înainte* de Romeo Dăscălescu. *Tabel cronologic, postfață și note* de Octavian Ghibu; București; Editura Albatros; 1991]. După eliberarea din lagărul de la Caracal, continuă să scrie imens, fără a mai publica și câștigându-și existența mult prea modestă cu muncă de negru, plătită mizerabil. În anul 1956, iarăși arestat, fu condamnat de tribunalul militar Sibiu pentru un memoriu adresat conducerii de stat U.R.S.S. în vederea retrocedării Basarabiei, Bucovinei și a părții din Moldova acaparate de sovietici în 1940. În ianuarie 1958, la intervenția prietenului său din tinerețe, Petru Groza, a fost pus în libertate. Mai trăi patru ani. Opera sa a fost parțial publicată datorită energiei și perseverenței exemplare ale fiului său Octavian O. Ghibu, de memorie fără egal în istoria culturii române, pentru abnegația cu care s-a dedicat aducerii sub lumina tiparului a scrierilor defunctului său părinte.

Se înțelege că paginile pe care le parcurg în continuare sunt redactate de un gazetar și nu de un literat, ceea ce, scăzându-le interesul estetic, le mărește autenticitatea și vigoarea cu care este urmărit în ele adevărul cotidian al perioadei.

Caracteristica descrierilor lui Onisifor Ghibu este notația grăbită, nervoasă și esențială, ca din străluminarea unui *flash*, calități ce nu jefuiesc peisajul de atmosfera ce-i e proprie - singura, de fapt, importantă -; dimpotrivă. "*Aseară a venit o ploaie torențială, care a transformat lagărul într-un lăcaș de baltă. Pe întuneric, au sosit de la Timișoara alți 13 deținuți*" (p. 17). Odată cu scurgerea câtorva zile, deprimarea adusă de aspectul meteorologic

dușmănos crește: " Azi-noapte și aseară a plouat grozav. E o vreme teribil de rece și de urâtă. Eu mă simt prost; tușesc și mă doare capul. Afară nu poți ieși, căci e un noroi în care abia înoți, în cabană e un iad. Azi-noapte au apărut după ploșnițe, păduchi și cloșani" (p. 20). Autorul nu se oprește în fața peisajului pentru a-l contempla și nu-i scoate în evidență frumusețea; mai mult, aplecarea către elementele estetice lipsește cu desăvârșire din **Ziar** .

Discuția despre peisaj privește inimicitatea lui (" S-a schimbat vremea. Ieri a plouat puțin. A încetat prăfăraia cea mare, care ne bagă și hainele în boală" ; p. 64) sau, rareori, contribuția lui la intensificarea stării agreabile produsă de o sărbătoare sau o întâlnire amicală. Natura poate fi și leagăn al superstițiilor mediului patriarhal sătesc din care provine pedagogul: " Astăzi pe la ora 1 s-a văzut în jurul soarelui un cerc mare întunecat, bordat la margini de un fel de curcubeu. Un fenomen minunat de care n-am mai văzut și care a trezit uimirea tuturor. Să fie un semn?" (p. 71).

Același interes pentru fotografierea exactă, dar cu o mai insistentă și deasă oprire asupra detaliului, demonstrează Ghibu și în portrete.

" Dna Moța este o femeie voinică, înaltă, cu linii tari și expresie în față. Părul puțin extravagant pentru văduva unui om ca Ionel Moța, mort pentru neam și pentru Christos. Îmbrăcată într-o rochie modestă bej-deschis, cu dungi mai închise, pantofi cu talpă de plută și cu călcâie destul de înalte. Ținută demnă. Ar putea fi la nevoie chiar impunătoare. Pare o femeie cu mare voință și spirit de independență. La primele cuvinte ale mele, îmi spune că numele meu era des amintit în casa lor. Mă uit împrejur: colțul de cabană în care era adăpostită dna Moța a devenit un veritabil salon cu covoare pe jos, cu canapele cu pături așternute, cu cearșafuri cu dantele de Olanda... Paturile, toate capitonate cu hârtie roz și verde... Se vede aici ochiul și voința unei femei care nu vrea să ia lucrurile așa cum sunt, ci le preface așa cum îi place ei, făcând din nimic lucruri frumoase și plăcute" (p. 27). Revenind, " salonul era aranjat ca în povești. (...) A fost o după-amiază foarte plăcută. Bineînțeles, ni s-a servit, ca în vremurile bune, dulceață din chisea, vin, prăjituri și cafea neagră" (p. 27-28). Însă atari portrete nu sunt des întâlnite în jurnal. Este evident că autorul a fost impresionat de persoana descrisă (nu de însemnătatea ei, ca oglindire a simbolului reprezentat de soțul socotit martir - pentru că portretul doamnei Codreanu, în opoziție cu acesta, se clădește mai mult din rostiri, ezitări, jene și lacrimi). Nici asupra personajelor masculine nu insistă cu mai precisă aplecare.

Consternat constat că, deși lagărul era plin de personalități culturale, abia de pot privi chipul unui C. Gane: " A îmbătrânit cel puțin cu 4-5 ani. Azi măcar îl poți lua ca model pentru un sfânt bizantin. Scrie mereu, scrie. Azi îl văd copiii un roman, scris aici, "Răducini" . Bietul scriitor s-a refugiat în alte lumi, ca s-o uite pe asta. Dar până una, alta, se usucă pe picioare" (p. 88). Culege de la un terț o știre despre altcineva care interesează istoria culturii noastre: " Învățătorul I. Onel a învățat carte de la tatăl lui Vasile Pârvan. Era un bețiv notoriu. Pleca la oraș sâmbătă și nu se întorcea până miercuri-joi, după chefuri fără sfârșit. Onel a ajuns abia în clasa a III-a să cunoască literele și să poată citi" (p. 130). La aceste rare schițări de profiluri umane, se adaugă poate cea mai impresionantă evocare a întemeietorului Mișcării Legionare, una ce contrazice toate portretele sângeroase ce i-au fost zugrăvite în ultimii cincizeci de ani de măsluire a istoriei naționale. " Alaltăieri am stat mult de vorbă cu profesorul Leonida Secrețeanu, de la Ploiești, un intim odinioară al "Căpitanului". Mi-a destăinuit un amănunt: În ziua ultimelor alegeri din decembrie 1937, se găsea la "Căpitanul". Veneau mereu știri din județe despre reușita legionarilor. "Căpitanul" era foarte trist.

- Ce-am visat și ce-am ajuns! Nu deputați îmi trebuiau mie, care să-și irosească puterile în sterpe lupte fratricide, ci apostoli, educatori, reformatori.

În același timp a intrat radioasă în biroul "Căpitanului" studenta propagandistă, pe care am cunoscut-o și eu la Băile Herculane, strigând:

- Căpitane, învingem pretutindeni! Mâine, garda feminină vrea să defileze înaintea d-voastră în semnul biruinței.

- Lăsați-mă cu gărzile feminine! Nu-mi trebuie femeile pentru luptele politice, ci pentru educație și pentru gospodărie.

E bine să fie reținute aceste mărturisiri ale lui Secrețeanu" (p. 154). Într-adevăr, ele îl prezintă pe Corneliu Zelea Codreanu ca întemeietor al unei mișcări de reînviere națională pe plan moral și nu al uneia de luptă haotică împotriva conaționalilor, cum a fost ea acuzată a se fi desfășurat.

În schimb, autorul jurnalului de lagăr este mai sensibil la cuprinderea și reținerea destinelor ieșite din comun prin elementul dramatic, material din care, lesnicios, ar fi putut alcătui ulterior un reportaj vrednic de tot interesul.

" Vasile Vasileșchi din Sântilie, de lângă Suceava (...), s-a dus astăzi lângă tatăl său care, tocmai cu o lună de zile înainte de aceasta, fusese înmormântat în satul său natal, în ziua de 14 aprilie. Fiul său, Vasile, se găsea în acea zi arestat la Suceava, încă de la 7 octombrie 1944, dar pentru înmormântare i s-a dat învoire de 4 zile, după care s-a întors de bunăvoie la închisoare. Bătrânul murise de tifos exantematic și fiul său Vasile, un român voinic de 41 de ani, însurat cu doi copii, a luat bacilul boalei cu sine la Suceava. După trei zile a fost pornit, împreună cu ceilalți 15 suceveni, la Caracal. Se agită zile pe drum, în frig și mizerie de nedescris. Ajuns aici, a dus câteva zile boala pe

picioare, apoi constatându-se că e atins de exantematic a fost dus la spitalul județean. Se pare că între timp a căpătat și un erizipel (brâncă) - ambele au dus la sfârșitul fatal.

Azi Vasile Vasiloschi a fost înmormântat în cimitirul din capătul lagărului, între salcâmi frumoși înfloriți, sub un cer senin și cald, într-o groapă pe care i-au săpat-o patru consăteni de-ai lui, deținuți în lagăr.

Am asistat și noi la actul înmormântării de după zidul de sârmă ghimpată (...) și i-am cântat în surdina "Veșnica pomenire". (...)

V. Vasiloschi fusese legionar. Legea l-a condamnat la 2 ani închisoare pe care a făcut-o. După închisoare l-au dus în lagăr, de unde a scăpat. A participat apoi la campania din Rusia, cu coloanele. Apoi s-a întors acasă, unde după o săptămână a fost din nou arestat și ținut până la moarte

Între timp a fost mutat dintr-o închisoare în alta, timp de 20 de zile pe jos, astă-iarnă de la București la Pitești și întors etc. Astăzi el se odihnește, în sfârșit, în pământul Caracalului" (p. 46).

" Am stat astăzi mult de vorbă cu Ilie Matei, țaran din Cerveni, jud. Teleorman, de la cabana 20. E aici de la 10 aprilie, numai cu ce e pe el: o cămașa, izmene, cojocel și opinci de porc. Are doi feciori însurați, ambii concentrați de multă vreme. A fost luat de la arie și adus aici fără să știe de ce. A fost și el legionar. Arestat astă-toamnă, a stat patru luni la arest, până ce comisia de triere l-a găsit nevinovat și i-a dat drumul. La câteva luni a fost adus în lagăr. A avut 2.000 lei, pe care i-a cheltuit cu drumul și cu rogojina. N-are un singur leu. N-a scris acasă, n-are o carte poștală și n-a primit știri de la ai săi. A scăzut de când e aici 10 kg. Stă toată ziua fără nici o treabă, de se protestește. În cabană cu el mai sunt 22 de țărani din Teleorman. I-am dat o carte poștală pe care a scris-o în fața mea, și 500 lei.

Polonezii care sunt cu el în cabană capătă în fiecare săptămână pachete de la o societate americană, șvabii de la Timișoara au din belșug de toate. Numai bieții țărani români trăiesc în zdrențe, în murdărie și flămânzesc" (p. 58-59).

" Păr. Vasilescu de la Râmnicu Sărat, consilier eparhial la Buzău. Tată a 12 copii, dintre care 8 în viață: 4 băieți și 4 fete. Bănuieț de legionarism. Ginerile său, preotul Potocea, mi se pare, legionar și el, plecat în Germania în 1941, cu familia rămasă aici. În loc ca țara să-i dea un premiu și diferite înlesniri să-și poată susține familia numeroasă, îl aduce în lagăr, lăsându-i familia, pe scumpetea și nesiguranța de astăzi, pradă mizeriei!" (p. 93).

Dealtfel, Onisifor Ghibu este conștient că cele văzute și înregistrate sunt esențiale în descrierea vieții unei nații și că rolul său ar putea fi să le adune: " Mă gândesc că, în adevăr, n-ar fi o pierdere de vreme să fac o carte despre viața de lagăr, să fixez în ea situații, scene, filme, caractere, lupte, perspective, cruzime și lașități, tipuri de apași și tipuri de luptători. S-o scriu aici? Mă tem că aici n-aș putea-o. Dar, acasă, o să mai am posibilități pentru așa ceva? În tot cazul, trebuie să fi trecut întâi prin toate, inclusiv momentul eliberării. Și apoi, aici nici nu știi dacă poți păstra ce scrii. Și ce poți scrie între împrejmuirile de sârmă ghimpată?" (p.108). Pasajul este interesant pentru însăși cartea pe care o scriu eu: astfel se crează literatura de detenție a unui popor. Ghibu se încurajează cu exemplul altcuiva: " Mircea Damian a publicat o carte, " Rogojina", roman trăit la Jilava, Malmaison, Văcărești... și pe mine cine știe ce mă mai așteaptă?" (idem). După cum se vede, viitorul, cu spaimele sale, atârnă mult mai greu decât chemarea documentului, respectiv a literaturii de detenție, pe care totuși, fără a fi conștient de asta, o îmbogățește cu însuși procesul ținării " Ziarului de lagăr" .

Printre preocupările de lagăr ale autorului sunt și acelea privind perspectivele ce i-au rămas. "Începe a mă preocupa gândul: ce voi face după ce voi ieși de aici și după ce voi trece la pensie sau voi fi epurat? Părintele Herlo stăruia neapărat astăzi, să-mi scriu memoriile. Desigur că asta ar fi o ocupație dintre cel mai senine și folositoare, poate că pentru viitor, deși asta nu-i deloc sigur. Să-mi pun în ordine toate hârtiile și să le las Academiei Române. Dar, pentru asta ar trebui să mă mut la București. Asta ar însemna să rup cu Sibiu, cu Săliștea, cu Stana. De Cluj nu mai zic nimic, căci un Cluj ca cel de astăzi nu-mi spune nimica. Dar, o să-mi pot găsi la București o căsuță cu 2 odăi, mai mult nu-mi trebuie, în regiunea Academiei, cu puțină grădină, cu liniște ca să pot lucra? Evident, nu voi lucra acasă, ci la Academie, unde mi-aș depozita întreg tezaurul meu științific și moral. Dacă voi putea găsi la Academie o modalitate ca lăsamântul meu să nu se împrăstie și să-l pot utiliza oricând?" (p. 67). Bietul cugetător, conștient că epurarea sa a devenit ceva sigur, își face iluzii asupra pensiei ce i s-ar datora (dar nu va veni să-l ajute a trăi, decât prea tardiv...) Iar în privința Academiei Române, nu știe că timpurile noi vor alunga din sânul ei pe toți adevărații purtători de făclie românească, pentru a face loc unor neisprăviți culturali, dintre care cei mai de vârf chiar fără școală primară încheiată! Repet: dacă fiul său Octavian O. Ghibu, nu și-ar fi închinat existența, întreruptă de două condamnări politice, recuperării și publicării operei tatălui său, nici o Academie zis-Română n-ar fi avut nevoie de ea, ci doar Securitatea.

Punerea pe hârtie a unei cărți de memorialistică despre cele trăite revine când și când, obsesiv, ca o datorie a martorului victimă.

" Poate că o dată o să scriu o carte și despre iadul din acest lagăr. O să public atunci, probabil, și memoriul către căpitan, despre Universitatea Liberă și cel către Mihai (Majestatea Sa; n. n.). Poate să găsesc, cumva, și un editor. Aș începe cu ziua de 21 martie. Când am primit brevetul de recunoștință pentru 25 de ani în serviciul Statului și aș urma cu clinica de a doua zi și cu arestarea mea din Sibiu, cu toate peripețiile ei. Voi avea nevoie și de datele de la Tavi (fiul său Octavian; n. n.), cu ce a mișcat el la București. Apoi, plutirea în vag, cu teama deportării în Rusia, cu gânduri de evadare și de sinucidere în cazul unei astfel de deportări și de evadare nereușită. Apoi, plecarea în vagoane de vite la Caracal. Intrarea în lagăr, cu cimitirul de alături în care sunt îngropați foarte mulți prizonieri ruși și germani, locatari anterior nouă ai lagărului" (p.148-149). Și continuă tot astfel, adunând în minte toate documentele ce i-ar putea folosi să-și înjghebeze scrierea și toate numele de persoane, ilustrând toate păturile sociale și firile variate la maximum, pe care nu se cuvine să le omită.

Cititor impenitent, lagărul îi oferă consemnatorului de note zilnice șansa să întârzie, la îndemâna cărților găsite pe la colegi (de ce nu cerea cărți de la familie, care îi aducea sau trimitea cu regularitate pachete alimentare sau cu îmbrăcăminte?), și să-și dea în vileag (deoarece are instrumentul jurnalului la dispoziție) tipul de lectură rămas sever, critic, personal mai mult decât obiectiv. Lecturile sale sunt, va să zică, nu prea alese, de la filosofie la Cezar Petrescu sau Erich Knight.

Deschiderea unei lucrări, cu adevărat importante, "**Istoria filosofiei contemporane**" de P. P. Negulescu, vol III și IV, îi zmulge dojeni ce nu privesc conținutul - cu o excepție, dar cât de lichidatoare! -, ci mai ales forma editorială. "*Ceva cam multă peltea. Tiparul ultra modern. Biografiile tipărite cu aceleași caractere ca și expunerile de doctrină. Cartea n-are index*" (p. 52). Totuși, lasă impresia că, sub pojghița - groasă... - de nemulțumire creată de "**Istorie**" există o râvnă de a-l împinge pe autor să adopte un colaborator, ceea ce vădește că știe a-l aprecia, deși n-o arată. Ideea îi vine din nemulțumirile create de lucrarea monumentală, al cărei stil nu pare a-l băga în seamă, nici expunerea a cărei curgere majestuoasă asemenea apelor bogate ale unui fluviu nu-l impresionează. "*Nici un relief și nici un punct de vedere românesc, măcar de arătare a influenței filosofiei străine asupra românilor. Despre Herbart scrie 83 de pagini, dar nimic despre influența lui asupra românilor. Ce minunată carte ar fi "Istoria filosofiei cu deosebită considerare la manifestările ei și la influențele ei la români"! Chiar numai a încerca așa ceva și ar fi minunat lucru. Ce-ar fi dacă cineva i-ar propune lui Negulescu să programeze ca a II-a ediție a cărții lui de astăzi o asemenea carte, bineînțeles, în colaborare?"* (p. 67). Pe când "**Destinul omenirii**", lucrarea aceluiași, o califică drept scrisă "*clar și atrăgător*" (p. 70). În sfârșit, concluziile lecturii nu mai au violența ce i-a colorat primele comentarii; dimpotrivă. "*Am isprăvit ieri vol. III din "Istoria filosofiei contemporane" de P. P. Negulescu. Carte limpede*" - cât a așteptat până la a recunoaște acest merit indiscutabil al istoricului filosofiei, creatorul celei mai 'limpezi' și cuprinzătoare narațiuni asupra ideilor și legăturilor dintre ele din întreaga literatură română! - , "*dar cam lătăreață. Dacă i s-ar asocia cineva pentru o nouă ediție*" - revine el la oful precedent - , "*mai concisă și mai bogată, cu referiri românești la fiecare capitol, ar fi o carte de mare folos. Autorul cunoaște subiectul în mod amănunțit și are o expunere obiectivă și clară. Cartea poate fi înțeleasă de orice intelectual. Ce interesant ar fi fost, de ex. vorbind de etica lui Herbart, să amintească de "Idealurile morale" ale lui dr. I. Stroia etc. Încercarea timidă a mărgineanului din Cacova, Stroia, de preocupări teoretice morale mai multe!" Este înduioșător patriotismul său local; cum ar fi arătat discutarea filosofilor cei mai mari ai lumii, în paralel cu dr. Stroia din Cacova?!... " Apoi, ce interesant ar fi fost să vorbească, măcar într-o paranteză (pretențiile scad, sub greutatea întregului!) , despre efectul lui Schopenhauer asupra României, de la Eminescu și Maiorescu, până la Petrovici. Ce ne trebuie nouă, popor neformat, religios, ortodox, preocupări de ale lui Gudrop?"*

Nici nu-și pune problema că solicitarea sa alcătuiește materia altei munci, așa cum o menționează, cu alte obiective. Cititorul revine la elemente de construcție formală a cărții, nici într-acestea săturându-se vreodată de incriminarea ei în privința absenței culturii române din cuprins - deși nici o clipă autorul nu și-a propus întinderea investigației și asupra acestei dimensiuni, cum singur atrage atenția criticul său de la Caracal: "*P. P. Negulescu nu dă, la capitol, bibliografia străină și română - asta din urmă ar trebui să meargă până în cele mai mici amănunte, ca să fie în adevăr folositoare filosofia pentru noi. Cartea n-are o tablă de materii analitică, nici index de nume și de chestiuni. N-are un grafic sau mai multe pentru ilustrarea evoluției ideilor și a răspândirii lor. Ce interesant ar fi fost un grafic care să ne arate, la fiecare capitol, și cum problema respectivă a răsunat la Români. (...).*

P. P. Negulescu are și el destule cacofonii inevitabile în limba română. De ex.: "ca concepție" (p. 447); "ca consilier", "știința cantică. Ca să spunem..." (p. 436).

"Negulescu face adeseori referiri la capitolele din volumele precedente fără să indice pagina. N-ar fi stricat dacă ar fi fost ceva mai "neamț" în tehnica cărții" (asocierea ultimelor două cuvinte, pentru a vădi că nu se pot evita cacofoniile în limba noastră; deși...; p. 76-77).

În cele din urmă, învins de calitățile operei (ce devin indiscutabile și pentru el), îi adresează profesorului de istorie a filosofiei următoarea notă:

" **PREA STIMATE DLE PROFESOR,**

Mă simt deosebit de plăcut îndemnat să vă exprim pe această cale adâncile mele mulțumiri pentru bucuria pe care am avut-o citind aici, cu tot răgazul, monumentală Dvs. Istorie a filosofiei contemporane.

După ce vom ieși de aici, sper să pot scrie ceva despre această atât de merituosă lucrare a Dvs., deși încă neterminată, pe care lumea românească n-a ajuns încă s-o aprecieze după cuviință.

Și până atunci, permiteți-mi să dau expresiune părerii mele, că ar trebui să vă asociați încă de pe acum un colaborator mai tânăr, care să poată asigura soarta viitoarelor ediții, așa cum este cazul cu lucrarea lui Disterweg, pentru ca lucrarea Dvs. să poată folosi și generațiilor care vor veni mai târziu.

Cu deosebită stimă..." (p. 90).

"Monumentală" și "merituosă" îi par atribute suficiente. Își mai menționează "bucuria" personală, apoi trece la propunerea de a se remedia neajunsurile vârstei autorului prin adoptarea unui colaborator mai june, fără ca acesta să mai aibă îndatorirea de a recompune cartea după criteriile corespondentului, ci doar să o reediteze. Multă plăcere îi va fi făcut lui P. P. Negulescu să-și vadă menționați anii în contextul lucrării sale esențiale și a uneia dintre cele mai însemnate încredințate tiparului vreodată de un român!

M-am oprit asupra "**Ziarului de lagăr. Caracal - 1945**", deoarece el constituie primul document memorialistic privitor la evoluția reeducărilor în temnițele comuniste din România. Acest fenomen nu a apărut de la început în aspectul odios ce i-l cunoaștem, așa cum a fost practicat la Pitești, Gherla, Canal etc. și pe care, mai departe, vom avea cu prisosibilitatea de a-l cunoaște în intimitate.

Ideea de reeducare a deținuților politici este semnalată pentru întâia oară în "**Ziar**" cu denumire nesigură față de ceea ce socotesc că a evoluat de la sine din acest experiment, adică, reiau, 'reeducările' de la Pitești, Gherla, Târgșor, Canal și, finalmente, cele de la Aiud: recte, "reeducația"; și nu se referă la români, ci la germani, ca urmare a evenimentelor ce au încheiat cel de al doilea război mondial. " *La Köln a început "reeducația naziștilor", scrie o telegramă din Londra.*" După care, vine explicația a ce înseamnă aceea: " *Germanii lucrează la canale, sub supravegherea evreilor, cari dețin întreaga conducere a orașului.*" Concluzia trasă în legătură cu românii, foștii aliați ai celor numiți, nu întârzie: " *și noi mergem spre aceleași soluții, încetul cu încetul*" (p. 10). Nu numai "*încetul cu încetul*" dar și, așa cum ne-a obișnuit Ion Iliescu să râdem cu prilejul Revoluției din '89: 'pe o cale originală'. Ce caracteristici prevede Ghibu, întemeindu-se pe știrea citită, vor avea 'reeducațiile' din Germania? Ele se vor desfășura prin muncă și se vor afla sub controlul și constrângerea străinilor. Mai putem bănui una: au fost impuse de prezența sovieticilor pe teritoriul țării învinse. Toate trei caracteristicile vor fi împrumutate și de reeducările de la Pitești etc., însă ele nu vor mai fi precumpănitoare.

Referindu-se la cele de mai sus, consemnate miercuri 25 aprilie 1945, peste două zile Onisifor Ghibu ironizează o activitate din lagăr: " *Astăzi, Meitani ș.a. au fost scoși la corvoadă la sapă într-o grădină. Burghezii trebuie reeducați*" (p. 11). Este interesantă (pentru cel care știe ce au însemnat adevăratele reeducări) asociația de idei ce introduce în paragraful următor o altă informație: " *Ieri, la apel, un muncitor l-a înjurat în gura mare, în mod ordinar, pe I. Martin, directorul școlii tehnice din Sibiu, șeful cabanei noastre nr. 12, amenințându-l cu bătaia, ca pe un burghez oarecare.*" Deci, bătaia, în contextul apropiatelor reeducări ale clasei burgheze, aplicată ca metodă a luptei de clasă, se adevărește a face parte din aceeași sferă noțională. În trecut, semnalez apariția conștiinței lipsei de valoare socială a 'burghezimii', asupra căreia bătaia se poate oricând năpusti cu ...dreptate. E un prim pas către implantarea credinței în propria vinovăție a celui bătut.

Ideea reeducărilor își începe cariera în lagărul de la Caracal - singurul despre care avem mărturii memorialistice, pe când din celelalte încă n-a apărut nici o știre - își începe cariera, spuneam, în imediata vecinătate a sosirii unei comisii sovietice în lagăr, răsărită în locul celei de triere a reținuților, așteptată cu sufletul la gură de către lăgăriști. Este compusă din " *4 ofițeri ruși, în frunte cu un colonel. Unul din cei 4 vorbea românește, făcând pe interpretul. Au stat de vorbă cu diferiți deținuți. Tonul a fost mereu major. Cei care vor mai face propagandă fascistă vor fi spânzurați aici în lagăr. Sunt aici funii și pari și se vor mai aduce. Mare înverșunare în contra "bandiților" și legionarilor cari vor avea să dea seama și în fața poporului român*" (p. 12).

S-a ițit și termenul "bandit", ca desemnând deținutul politic; el nu va lipsi niciodată de acum înainte din dialogul cu acesta, purtat de autorități, fie înalte, fie de la cel mai de jos nivel.

Iată convorbirea colonelului Borisov, șeful comisiei, cu unul dintre cei aduși în fața sa:

" - Tu cine ești? - Sunt funcționar. - Ai fost în război? - Da. - Unde? - La Harkov. - A, te recunosc! Tu ești ucigașul copiilor mei. Te recunosc bine. Vei plăti cu viața ta! Intră în vorbă un al doilea ofițer: - Mareșalul nostru Stalin a declarat că nici în gaură de șarpe nu va scăpa nimeni dintre cei care mi-au schingiuit copiii.

Col. Borisov a vorbit și cu dna Codreanu, soția lui Corneliu Z.C. I-a pus în vedere că va merge la bărbatul ei..."

(idem). Să fie limpede: că o aștepta moartea, în calitatea ei de soție!

Amenințările le succed măsuri de ordin organizatoric menite să le facă victimelor viața mult mai grea:

" *Borisov a constatat că deținuții trăiesc aici prea bine. Asta nu-i viață de lagăr, ci de pension! Nu se admite să se aducă hrană din oraș, nici pachet de acasă. Să mănânce toată lumea numai ce se dă la cazan. Vor fi luate de*

asemenea și cuferele, în special cele de piele. Oamenii au prea mult bagaj" (idem). Spre cinstea comandantului român al lagărului, eliminarea hranei de acasă nu s-a pus în practică. Încă nu se creaseră ofițerii ce să asculte orbește de invadator și să devină călăii propriilor frați.

Rezultate există, totuși, iar ele sunt în spiritul sistemului aceleiași lupte de clasă: "șefii de cabane, aleși de "popor", au fost înlocuiți, în mod dictatorial, prin noi șefi dintre muncitori" (p. 17). Divizarea deținuților, prin distincția clasei de proveniență - deși și muncitorii fuseseră reținuți tot datorită politicii lor naționaliste -, crează o pătură în aparență preferențială, cu oarecare drepturi asupra celorlalți și cu o situație mai vrednică de încredere.

Onisifor Ghibu, pedagog prin chemare, constatând situația culturală mizerabilă a închișiilor - care nu-și puteau continua exercitarea preocupărilor intelectuale, ori măcar, pentru cei în cauză, să-și fi completat educația și instrucția, profitându-se de prezența atâtor inși cu standard intelectual de primă mână - are ispită de a remedia lucrurile: "Azi am dictat lui Gînghină partea a II-a a Memoriului către căpitan în chestia Universității libere a Lagărului Caracal" (p. 19). Astfel, avem în fața ochilor două încercări de a se contribui la dezvoltarea culturii și civilizației - ori îndreptarea lor - a celor de dincolo de sârma ghimpată. Una, formal denumită "reeducare", ascunzând, însă, o modalitate de umilire a celor supuși ei și de deformare a caracterelor; cealaltă, cu intenția clară de a se participa la îmbunătățirea, în domeniile numite, a pregătirii oamenilor, pentru ca, la eliberare, ei să plece cu adevărat mai bine pregătiți pentru a participa la viața comunitară spirituală a nației.

Reeducarea începe, fără a fi numită ca atare. Cum începe? Prin atragerea, în temeiul făgăduințelor unei eliberări dependente de aservirea la forma de atunci a comunismului, a unora dintre lăgăriști: "Ieri-dimineața, preoții semnau o adeziune la F.N.D., în schimbul căreia vor fi eliberați din lagăr. E și asta o metodă a timpului!" (p. 20).

O altă "metodă a timpului" constă în organizarea de "serbări" (mai târziu, în reeducările din 1963-1964, proiecții educative de filme și conferințe susținute de deținuți cu prestanță printre ceilalți). "La serbare au (sic!) participat și secundul căpitanului Popovici (comandantul lagărului; n. n.). Acesta a ținut la sfârșit o cuvântare spunând, în numele căpitanului, diferite lucruri în legătură cu trierea: nu se va ține seama de ce a făcut cineva ca legionar, în trecut, ci de felul cum a activat în ultimul timp și de felul cum înțelege să se încadreze în noul spirit de muncă și de viață. După serbare, secundul s-a dus în mijlocul țăranilor humedoreni, cărora le-a vorbit timp îndelungat, spunându-le cam aceleași lucruri și făcând aluzii la unele practici românești binecunoscute în lumea politicianistă. Drept contrast a prezentat cazul mareșalului Timoschenko, care ajuns sus, nu s-a gândit nici un moment să-și înalțe neamurile și frații. Aceștia au rămas mai departe modești plugari în satul lor" (p. 32). Vom constata ulterior că exemplul pedagogic al lui Macarenko va fi socotit stimulator la Pitești și Gherla.

'Munca de lămurire', cum a fost ea denumită în practica uzuală, de la om la om, continuă să-și verse otrava. "Deținutul Dobre, care e un observator comunist, a vorbit azi la grupuri mai mari de prin cabane și de printre cabane: popii sunt niște netrebniți, nu umblă decât să se îmbogățească. "Cloncanii" ai mari, G. Tătărescu, care a trecut dintr-un partid în altul, va fi curând dat peste bord!" (p. 38). Probabil că dezacordul verbal de număr aparține agitatorului. Infiltrarea (sau temerea de ea) de comuniști în rândurile deținuților, rămâne pentru logica și bunul simț al celor din urmă unica explicație a comportării câtorva dintre ei, care, evident, fac jocul noului regim, precum acest Dobre. O gândire similară va circula și printre reeducații de peste câțiva ani: ei vor acredita formarea la Moscova, ori sub directă îndrumare a Anei Pauker sau cel puțin a lui Nicolski, a lui Eugen Țurcanu, despre care nimeni nu putea concepe că era un deținut ca oricare altul; oricum părea mult mai posibil să fi fost membru de partid, cu misiune în închisoare, decât fost legionar. Iar Dobre nu este singurul ispititor la Caracal: "Profesorul Isăceanu, de la liceul din Găești, îmi oferă astăzi spre citire, destul de insistent, broșura lui C. Dobrogeanu-Gherea: **Ce e socialismul**. I-am răspuns că aș fi mai bucuros de o carte nouă despre această problemă. Mi s-a răspuns că și cărțile cele noi, ca și cele vechi, tot numai pe Marx se întemeiază. Isăceanu se oferea să-mi dea literatură de citit, exprimându-și speranța că mă voi încadra și eu în rândurile luptătorilor. I-am răspuns că eu viața întregă am fost un luptător" (idem). Treptat, lucrurile se lămuresc: "Profesorul Isăceanu, fost legionar, a trecut după 23 august la comuniști, luându-și la Găești rolul de conducere. Cei de sus n-au încredere în sinceritatea lui; în consecință l-au internat în lagăr. Mi-a citit câteva pagini din memoriul său de apărare. A desfășurat o vie activitate printre elevi, muncitori, profesori și public" (p. 44). Este util să se cunoască 'ideologia' conform căreia a fost condusă țara noastră aproape o jumătate de veac, pentru a se ști cu exactitate cine sunt comuniștii: "Aseară am asistat la o ședință improvizată de propagandă a lui Dobre, printre țărani și muncitori, lângă cabana noastră. Vorbea drastic, despre burgezii care a supt sângele muncitorilor, contra României: "Ducă-se dracului de Românie! Ce mi-a dat ea mie? Ea i-a susținut pe burgezii. Să fim români! Dar de ce să fim români? Ca să ne exploateze burgezii? Nu mai vreau să fiu român! Vreau să-mi meargă bine, atâta vreau!" " (p. 47-48). Este curios că peste aproape cincizeci și cinci de ani, se va găsi un alt 'filosof' - valorând tot atâtea parale ca cel de mai sus -, pe nume Patapievici, care să-și deverseze lăturile peste capul aceleiași patrii, de pe poziții opuse, pasă-mi-te, lui Dobre, dar nu mai puțin egocentriste, murdare și lipsite de logică. Doar că Dobre și-a găsit 'nașul', spre deosebire de cel numit în urmă, care și-a găbit și niște jalnici apărători 'pseudofilosofi' dintr-aceleși clocoți de zamă cu el: "Aseară la raport, căpitanul

Emil Popovici (comandantul lagărului; n. n.) a interzis orice propagandă în lagăr, inclusiv pe a lui Dobre, care se vede că între timp a trezit nemulțumiri în rândurile deținuților" (p. 48).

Lucrurile nu stau pe loc, mulțumite de trăncăneala acestuia sau a celui alt. " Un domn necunoscut, dezbrăcat până la brâu, purtând o cruciuliță de argint la gât, a intrat astăzi după apel în cabana noastră și, aproape fără nici o introducere, a citit "Declarația" care circula prin lagăr, într-o a 5-a ediție, apelând la cei ce ar voi s-o semneze. Nimeni nu-l cunoștea pe dl. respectiv. După câțeva vreme a citit-o a doua oară. Eu l-am întrerupt și l-am rugat să ne spună cine e? Mi-a răspuns: avocatul Untermann. Mulți înși au semnat și din cabana noastră "Declarația".

Inginerul Toth mi-a spus că Untermann e evreu botezat. Muncitorul Radu mi-a spus că e evreu.

Vor trebui cerute lămuriri de la căpitanul, căci inițiativele de felul acesta nu pot veni prin surprize, de la oameni pe care nimeni nu-i cunoaște" (p. 62). Mai mult: " Omul cu "Declarația" lucrează mereu pentru a câștiga prozele. Umblă îmbrăcat mai abtirit decât ultimul proletar. Nu știu dacă o face anume sau întâmplător" (p. 63).

Între timp, nu stă pe loc nici inițiativa profesorului Onisifor Ghibu de a întemeia o Universitate Liberă, măcar în rotunjirea ideii ei în cugetul propriu... " Ce-ar fi dacă cei de sus ar permite o discuție politică neîngrădită a tuturor ideilor pro și contra? Să vie presa cea mare și în rubrici permanente să combată și să susțină legionarismul, fascismul, revizionismul! Nu ca propagandă - Doamne ferește de o asemenea meteahnă - ci ca demonstrare onestă a ideilor, a argumentelor, a torpilelor. În zece ani lumea s-ar dumiri complet. Să încercăm un asemenea lucru aici în lagăr, prin Universitatea Liberă" (p. 41- 42). Se ajunge și la trimiterea, la comenduire, a anteproiectului pentru înființarea Universității. Doar că răspunsul acesteia va întârzia până la eliberare. O. Ghibu reia atacul. După ce P. P. Panaitescu solicită organizarea de conferințe publice și este refuzat, el pătrunde pentru a prezenta: "Expunerea de motive și Anteproiectul pentru o Universitate liberă a Lagărului de deținuți politici din Caracal" .

Nu este singurul ce simte însemnătatea unui atare pas. " Țaranul Sofronea din Drăgușul Făgărașului - om deștept, deși are numai 4 clase primare sau poate tocmai pentru că are numai 4 clase primare - îmi spune: "De ce nu se face aici în lagăr o școală, unde să învățăm și noi una-alta? Luați fără nici o vină de la plug, măcar să nu ne pierdem degeaba vremea pe aici". Îmi cere cărți de lectură pe înțelegerea lui. Îi face vinovați de stările de acum din țară pe intelectuali care i-au învrăjbit pe oamenii simpli, împărțindu-i în partide.

(...) Ce interesant va fi, în cadrul Universității Libere, dacă va lua ființă, secția muncitorilor agricoli. Să-i vezi la un loc pe țararii din Drăguș și Corbi, pe cei din Bucovina, pe cei din Regat, pe moldovenii de la Dorohoi și pe sașii din Gușterița. Să discute ei probleme de agricultură comparată și chestiuni de organizare și conducere a statului viitor" (p. 57-58).

Mai ține câte o lecție, mai vorbește despre cultură și civilizație, subliniind că nu grăirea are greutate ci cele ce face omul pentru instaurarea lor. Primește de acasă o geografie, două cronici istorice, " **Basmele**" lui Petre Ispirescu, " **România Pitorească**", " **Munții noștri**", " **1001 nopți**" , o carte de gospodărie rurală, " **Bucoavne și istorisiri**" , să le dea țăranilor colegi de suferință, spre lectură.

Învățătorii, foștii săi studenți, îl înconjoară cu pasiunea studiului și-l îndeamnă să treacă la crearea Universității, înainte de a sosi aprobarea oficială, ce întârzie exasperant.

Până atunci, sistemul 'reeducării', adică al creerii unei conștiințe de clasă, prin mijlocirea 'pedagogică' a gradațiilor ce păzeau conștiințele din lagăr, continuă tot mai apăsător. " Ghebercof-tatăl mi-a spus azi-dimineață că a auzit cu propriile lui urechi pe-un plutonier din comandamentul lagărului spunându-le muncitorilor Gregorian și Toma, care se plâneau că nu le ajungea pâinea: "Luați de la cei ce au. Jefuiți pe burjuii, căci sunt destui în lagăr"" (p. 82). Sau: " Isăceanu (...) s-a plâns că e persecutat pentru că e comunist. Să fie aceasta o indicație oficială din partea celor de sus?" (idem). Parcă-i auzim pe Țurcanu și pe acoliții săi, intrați în prima cameră aleasă pentru declanșarea bătăilor împotriva deținuților, când, răzbiți de acțiunea de revoltă a acestora, care i-au pus la pământ pe noii veniți - pe ei, 'comuniștii'! -, cum se plâneau organelor administrației penitenciarului Pitești (ce așteptau înarmate cu bâte, centiroane și altele, după ușă, acest semnal) că deținuții au sărit să-i bată pentru convingerile lor... În acest context se cuvine remarcat faptul că nu toți lăgăriștii acceptau jocul celor dați cu puterea - deși majoritatea închideau ochii, datorită unui spirit de toleranță și purtare civilizată greșit înțelese. " Ieri după apel a fost aici un meci de voleibal. După terminare, Isăceanu s-a ridicat pe un scaun, vrând să vorbească celor vreo 500 de inși despre noi și despre vremurile noi. Când a apucat să spună că noi cei de aici suntem reprezentanții lumii păcătoase care se duce, a fost întrerupt de unii cu cuvintele: "nu toți!", apoi a început să fie huiduit și fluierat până ce s-a dat jos. S-a retras apoi în alt loc, de unde la stăruința câtorva a început din nou să vorbească, zicând: "Manifestația dvoastră de simpatie de acum este o dovadă că împotrivirea care mi s-a arătat dincolo nu are nici o bază". La aceste cuvinte au început din nou huiduielile și fluierăturile, încât a trebuit să se retragă din nou. Lumea nu înțelege ce rost are inițiativa lui Isăceanu. Mulți se tem că ea va avea urmări defavorabile pentru noi, luându-se manifestația în contra lui Isăceanu ca o manifestare a sentimentelor reacționare. În realitate, lumea nu admitea să se discute în nici un fel politică. De altfel, nici perseverența lui Isăceanu nu pare a fi prea agreată în lagăr" (adică, probabil, de către căpitanul comandant; p. 91). Oare această temere de a nu deranja cerințele puterii, prin înlăturarea

de la cuvânt a lui Isăceanu, să fi fost reeditată în sufletele unora dintre cei trecuți prin jalea demascărilor către care ne îndreptăm? să fi devenit ei ucigași doar pentru a nu supăra Securitatea?

Se profilează o 'reeducare blândă', cu caracter mai ales ideologic: " *Ministrul* (subsecretarul de stat Tudor Ionescu, de la Industrie și Comerț, aflat în inspecție la Caracal; n. n.) *e de părere că, într-adevăr, lagărele trebuie să se ocupe de reeducarea deținuților, în care scop trebuie să vină conferențieri din afară*" (p. 116). Cu atari reeducări s-a încheiat temnița politicilor, în 1963-4; numai că n-au fost invitați conferențieri din afară, ci deținuți celebri, frunțași legionari fără pată, au fost plimbați prin țară și readuși să laude în fața colegilor deținuți realizările regimului comunist.

Cele prezentate aici despre 'reeducare' în lagărul de la Caracal este posibil să nu fie prea convingătoare pentru cei care cunosc cu adevărat ororile reeducărilor începute în 1949. Insist că în paginile de față este vorba despre tentative naive, inconstante, fără urmări evidente, fie tentative de atragere a deținuților către partidul comunist sau noul regim, fie de învrăjbită a deținuților între ei, pe criterii de clasă, fie de umilire a lor prin redactarea unor memorii diverse în care își puneau, mai mult sau mai puțin, mai țipător sau mai discret, cenușă-n cap, cerând iertare în temeiul unei aderări vagi la principiile aduse de ruși în țară.

Spre deosebire de acest câștig oarecum indiferent - ce nu este altul decât demonstrația că, sub patronajul sovieticilor, s-au încercat variate soluții de reeducare a deținuților politici naționaliști -, cele ce urmează a fi prezentate imediat în continuare constituie o nu se poate mai elocventă mărturie a ceea ce se petrece în sufletul deținutului acuzat fără întrerupere că **e vrednic de reeducare deoarece este VINOVAȚ**, oricât de bine pregătit se află el, de cult, de stăpân pe sine. Or, cele trăite în intimitatea subconștientului său contribuie la înțelegerea marilor și spectaculoaselor prăbușiri spirituale produse la Pitești și Gherla, datorită cărora bărbați cu un caracter ferm, încercat, neîndoielnic, au ajuns a crede în minciunile ce le erau repetate neîncetat timp de luni de zile, despre vinovăția proprie, a rudelor și prietenilor lor, a pildelor umane alese drept faruri în viața de zi de zi. În urma acestor îndochinări mecanice, personalități de excepție s-au transformat în bătăuși criminali, ducându-și activitatea inumană în numele comunismului și al muncitorimii, ori în turnători murdari care credeau că prin vânzarea fraților lor grăbesc împământarea erei paradisiace preconizate de Karl Marx.

Despre învățători - dar și despre sine însuși - Onisifor Ghibu scrie: " *Tot ce putem și trebuie să facem aici e: să nu uităm că suntem educatori, ai noștri și ai altora. În consecință: să căutăm a învăța cât mai mult și în viața de lagăr și din ea. Ea ne oferă enorm de multe posibilități pentru asta. Să ne facem reeducația, prin meditare, observație, convorbiri, muncă de tot felul. Să adâncim aici, intimiști, problemele fundamentale ale existenței noastre individuale, naționale și omenești. Să ieșim de aici cu o învățătură mare pe toată viața. Metanoia, adică schimbare de gândire.*

În rândul al doilea, să fim educatorii altora. Prin exemplu, ca purtare și ca activitate. Să nu irosim vremea, ci s-o întrebuițăm în mod înțelept. Să vadă orișicine în noi pe educatorul propriu și al națiunii. Apoi, printr-o acțiune de fiecare clipă, pentru ridicarea umanității în oameni, a demnității contra vorbelor triviale, a jocului de cărți, chiar a fumatului, în forme discrete. Curățenie. Democrație curentă" (p. 79). Toate bune (și e prea puțin spus!). Magistrale directive ale dascălului pentru foștii săi ucenici, astăzi colegi de suferință cu el! Dar, constat, noțiunea 'reeducației' necesare, de neeludat, a prins roade. Iar dacă 'reeducația' este necesară celor o dată pentru totdeauna bine educați - astfel încât să educe bine pe alții, dacă 'reeducația' este necesară precum o preconizează pedagogul, înseamnă că și vină există. Cercul vicios se închide: dacă vină este, 'reeducația' se deduce ca o nevoie urgentă.

Într-un bruion al unui memoriu adresat Regelui, autorul jurnalului consemnează:

"De la 1922 încoace suntem într-o tensiune înfiorătoare. Ucideri monstruoase, cruzimi de care aproape că n-a pomenit istoria noastră. Ne-am compromis în fața străinătății și am ajuns să ne disprețuim pe noi înșine, nemaiaivând încredere în noi.

E un moment pe care Majestatea Voastră trebuie să-l înțelegeți. Vi-l strigă de profundis, din lagăr, un om care se apropie de sfârșitul vieții sale și care nu mai cere nimănui nimic pentru sine, dar care nu vrea și nu poate să moară într-o Românie mutilată, nenorocită și rușinată, ca cea de astăzi, fără să întrebe, cu toată gravitatea momentului, pe contemporanii săi: încotro și până când?"

(...) "Fixarea momentului istoric actual. "Nu sunt vremurile sub cărma omului". Și, totuși, suntem platnicii greșelilor de mai înainte. Ce-am făcut de la 1919-1940? Ne-am devorat unii pe alții, uitând, din pricina ambițiilor și intereselor noastre personale, patria eternă. Am fost "liberali", "țărăniști", "averescani", "cuziști", "legionari", "comuniști", dar n-am fost nici români, nici creștini, nici oameni". "La 1940-1941 am ajuns la scadență. Ori ne învățăm minte, ori pierim! Niciodată, de o mie de ani încoace, n-am fost la un impas atât de grozav. Putem pieri și ca stat și ca neam. Dacă vrem să trăim ca neam, trebuie să urmăm anumite legi și să ne impunem anumite obligații mai presus de orice. Trebuie să lichidăm cu orice sacrificii și în mod eroic trecutul care ne apasă ca o povară de plumb. Trebuie să vie și o împăcare frățească, o "tranga Dei" - iertare și îndreptare!"

(...) "Sunt pentru lagăre. Să fie duși în lagăre și reeducați, timp îndelungat, toți paraziții societății și ai statului, care n-au muncit nimic, ci numai au speculat și exploatat statul și poporul. Printre ei, toți nababii și toți beii care au mâncat cu lingura cea mare bunătățile țării prin străinătăți, îngrijindu-se numai de burta și de punga lor și care huzuresc azi în belșuguri nerușinate. În lagăre cu atâția foști miniștri, care n-au făcut decât să-și aranjeze interesele și ambițiile și care au trădat țara de câte ori interesele lor o cereau! La lagăr cu toți trădătorii vechi și noi, cu toți îmbogățiii, nababii, cu toți speculanții care au scumpit viața în gradul de astăzi! Cu toți leneșii și chiulangii, cu denuncianții mizerabili, cu semănătorii de anarhie! Iar lagărele să fie instituite de reeducare. Să nu scape de ele nimeni, decât cu condiția confiscării averii, în folosul statului, și cu aceea a îndreptării spre o muncă efectivă.

Să nu se uite nici lagărele de femei. Pentru femeile care au trăit prea bine și prea ușor în lume, fără să lucreze nimic, decât doar prin vanitate și ambiții..." (p. 95-96; între ghilimele se cuprind diferite consemnări scrise pe bucățele de hârtie și acum copiate de autor în "Ziar").

Denunțarea luptelor dintre partide, 'trădarea' țării, îmbogățirea fără muncă, a huzurului, a imoralității etc., ca impunând reeducarea în lagăre, prin muncă fizică, a bărbaților, ca și a femeilor, începe să semene prea tare cu cele pe care anii imediat următori le vor aduce tuturor acestora. și citim printre rânduri influența propagandei la care deținuții erau supuși, până la a-și uita de sine și a face declarații în cheia muzicală folosită de învingătorii lor, văzând singura soluție în reeducarea al cărei contur sumbru se profila în aerul amenințător.

Excelente dovezi că mintea deținuților fusese deja coruptă, cu ajutorul termenului 'reeducare', furat din pedagogie, bine sunător și plin de promisiuni misterioase, amirosind a eliberare și a încheierea păcii sociale cu comunismul.

Dar practica înainte de orice: "Când în sala de lectură se făcea slujba Sf. Maslu, în sala vecină, despărțită numai cu niște scânduri mari, alți 3 preoți, printre care și părintele Bunea, participau la o ședință a cercului (clandestin) de studii comuniste, la care erau prezenți vreo 40 de inși, în frunte cu Isăceanu" (p. 130). Activitate specifică O.D.C.C.-ului de la penitenciarul Suceava (Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste), din care se va mândri Eugen Țurcanu că face parte și despre care vom afla vești în multe memorii. De cât timp ar fi avut nevoie Securitatea pentru a-i face pe membrii cercului de studii comuniste să creadă că urmau a se elibera dacă, prin tortură, izbuteau să-i aducă pe toți lăgăriștii la convingerile lor? Nu de mult timp. Însă acesta lipsea, la Caracal. Comunismul nu era perfect înstăpănit în România, iar aliații încă-și așteptau ochii asupra bolșevicilor și-i pândeau de respectau hotărârile internaționale, în caz contrar riscând a fi penalizați - că ce altceva li se putea întâmpla, când Occidentul capitulase în fața lor, fără s-o mărturisească?

Până și un pedagog și filosof (prin studii) ca Onisifor Ghibu se simte gata să treacă la pedepsirea celor de pe partea sa a baricadei, sub influența propagandei; nu că ar fi devenit, peste noapte, comunist; însă, păcatele burgheziei (sic!) acum le vede mai clar. Și nu este conștient că e gata a se alia cu dușmanii ei cei mai feroci (care sunt și ai lui), tocmai atunci când ea e lipsită de apărare și înghesuită cu spatele la zid. O astfel de modificare a cugetării intră în planurile 'reeducatorilor': cu osebire cei aleși se cuvine să gândească la fel cu ei, căci vor fi crezuți de cei mulți și proști. "Ce moravuri în "lumea bună". Numai bani, lux, petreceri și adulter. Femei care nu fac absolut nimic decât să topească pe mării financieri și bogățani. Culmea decăderii morale. Astea și ăștia ar trebui duși la lagăr, pentru câte un an de zile, la viața ultrasimplă și la muncă. Dar nu lagăre ca cele de ieri și de azi. Viață cu program.

"Conișele" să fie învățate să lucreze și să trăiască muncind. Dimineața, scularea la 5-6. Imediat, exerciții fizice de înviorare, cu spălarea în aer liber, din sticlă. Apoi, rugăciune comună cu o meditație adâncă, impresionantă. Servicii divine, cu spovedanii și împărtășanie în fiecare lună, serios, frumos, înălțător, curățitor. Lectură absolut selecționată. Din Biblie, din cărțile sfinte, din cărți de știință, de luptă. Nici un singur roman! Nici măcar de cele bune. Cărți de gospodărie, de lucru manual. Să învețe bucătăria. Să gătească pentru lagăr. Fără nici o milă și considerație. Răul e atât de general și adânc, încât cu mijloacele obișnuite nu se poate face nimic. În Rusia burghezia păcătoasă a fost ucisă și maltrată. În mare parte pe bună dreptate. Noi să încercăm reeducarea aspră. Mărturisesc că experiența mea de lagăr m-a făcut să devin apărătorul acestei instituții, care însă trebuie radical reformată, pentru ca să-și atingă scopul. Să se utilizeze toate experiențele și să se dea problema în mâini pricepute, oneste și energice." Urmează marea surpriză! "Eu m-aș angaja la o asemenea operă. Dar, câte lagăre ar trebui în țară, Doamne!" (p. 165). Asemenea galimatias naște lectura cărții unui Zaharia Stancu: "Zile de lagăr" ...!

Doresc să pun în fața cititorului un fragment în care va găsi adevărata trăire a lui Onisifor Ghibu, din lagăr, pentru ca el s-o compare cu cele de mai sus și să se minuneze cum de semnatarul ei a putut pune pe hârtie și celelalte. Nu există nici o altă explicație - valabilă pentru reeducări în general, indiferent de perioada lor, de intensitate și metodele aplicate în cadrul lor -, decât: dezechilibrarea minții celor supuși reeducărilor. Iată la ce mă refeream: "Mă uit pe fereastra cabanei. Trece fel de fel de lume, în sus și în jos, fără altă treabă decât a momentului. Parcă n-ar fi o realitate ce se petrece sub ochii mei. Să fie adevărat că există lagăre și că eu sunt internat de aproape patru

luni în lagăr? De ce și până când? Voi mai scăpa dintr-un asemenea iad moral? Mai există dreptate, logică, omenie sau i-a luat locul gelozia, delațiunea, chiulul și mediocritatea?" (p. 190).

Cititorul se cade să remarce că burghezia, mai ales femeile acestei clase, este și sunt condamnate, în textul de mai sus, la lagăr, fără vină, fără încălcarea vreunei legi: doar pentru că este BURGHEZIE! Și se preconizează crearea a suficiente lagăre pentru ca să nu scape nici un membru al ei. 'Imoralitatea' ei este indiscutabilă! Ea nu trebuie dovedită, de la caz la caz; nu! E inerentă, dacă au declarat-o rușii ca inerentă, drept care au sortit-o morții. Sexul slab nu are alt de făcut decât să gătească și să spele. Când autorul însuși a spălat nu mai știu ce rufă, a exclamat că o face pentru prima oară în viață; și ce mândru era de această realizare! Dar socotește că este mai 'educativ' să rezerve atari mândrii femeilor... Iar pentru a nu li se strica gustul pentru ele, să nu mai aibă acces la proza de ficțiune, că ea dăunează moralului și stârnește visările despre o viață mai bună, nu ca broșurile gastronomice și de lucru cu acul recomandate cu tărie. Până și cada de baie este dăunătoare! Cum de, peste noapte, cel care se vaită tot la două zile de cât îi este de insuportabilă existența în lagăr se declară gata să se ocupe de prigonirea altora, și mai ales a femeilor? Astfel s-a stricat mecanismul raționării și în 'reeducările' cele fioroase, când insul bătut, speriat că a fost zdrobit sub bătă, îngrozit că a făcut-o însuși cel mai bun prieten al său, scârbit a i se urla în față că cei care-l torturează au devenit 'comuniști', când el îi cunoaște prea bine pe călăi ca legionari, la un moment dat preia din mers crezul opresorilor și devine, la rândul său, 'comunist' și călău. și pune mâna pe bătă. Aceasta este antipedagogia! Ea începând a-și da roadele cu 'demascarea externă', când deținutul se acuză pe sine și își acuză rudele, profesorii, șefii, clasa socială, de cele mai de neînchipuit sacrilegii morale, pentru ca doctrina partidului să se adeverească, indiferent cât este ea de falsă.

Acuzând aiurea modul în care se desfășoară unul dintre 'festivalurile' menite să participe la reeducarea muncitorimii dintre sârmele ghimpate, Onisifor Ghibu redevine același critic sever al celor ce se înfăptuiesc din voia și porunca silnică a conducerii.

" Ieri a fost pe terenul de lângă cabana noastră un festival artistic dat de muncitori. Un cuvânt de deschidere, anunțat anonim în program, rostit de Elefterescu către muncitori. "Aceștia sunt: muncitorii industriali, țăranii și intelectualii". În concluzie: toți să se înscrie în Partidul Comunist, care e partidul libertății etc. Au urmat două recitări spuse de unul care zice că de 35 de ani face astfel de recitări: una, elogiul meseriilor, alta cu un mic funcționar, care se întoarce dimineața de la birou mult mai devreme și-și găsește nevasta în pat cu șeful său de servici. Apoi un "scheci" în 3 cu subiectul în jurul chiriei neplătite. Morala: să scapi prin șmecherie de datorie. "Ai chitanță? Ai martori? Dacă nu, du-te și te aruncă în gărlă!". Ce atmosferă estetică, morală, socială și națională! Câteva arii la vioară, de directorul "Coroanei" din Brașov, clasice și românești, frumoase; două cântece la acordeon de fetișcana Plătoreanu, mi se pare. Parodieri de poezii de muncitorul Dobrescu și de farmacistul Cucu, cu haz și cu talent, cel din urmă. Apoi, o comedie de autor neindicat: Miss România, jucată în mod ordinar, fără nici un fel de artă, de muncitori. Diletanții din Săliște, meseriași, erau de o mie de ori mai bine și ca alegere a piesei, și ca joc. Aici nu se pune nici un preț pe artă. Ceva brutal, ordinar, lipsit cu totul de orice motiv de înălțare sufletească, nici socială, nici estetică, nici etică" (p. 180). Tocmai această absență a înălțării sufletești este urmărită, că dacă "înălțare sufletească" ar fi, cum să se mai înscrie deținuții în Partidul Comunist?

Festivalurile se înmulțesc, pentru că se apropie eliberarea treptată și lăgăriștii trebuie pregătiți pentru viața de compromis ce îi așteaptă afară. *" După-amiaza a fost ocupată cu festivalul organizat pe neașteptate de tineretul progresist și de partidul comunist, cu toate că abia cu două zile înainte avusesse loc un asemenea festival. De astă dată se simțea însă că o să mai fie și altceva. Tribuna era capitonată cu covoare roșii, iar deasupra ei erau fixate tablourile M.S. Regelui, mareșalul Stalin și Gheorghiu-Dej (Stalin seamănă în această fotografie cu Eminescu, iar Gheorghiu-Dej cu un ocnaș). Festivalul a fost deschis de unul din cei doi elevi de clasa VII de la Liceul din Slatina care a vorbit în numele tineretului progresist, declarând că el e vechi comunist, lucru pe care până aci nu l-am știut." Discursuri, recitări, muzică. " Toți oratorii au făcut elogiul guvernului și al partidului comunist, stăruind ca toată lumea să intre în rândurile acestuia. Foarte multă lume aplauda." Atenție! Totuși autorul este conștient de cele ce se petrec în lagăr: " A fost un prilej de înregistrare a procesului de transformare sufletească a maselor de la o ideologie la alta. Oamenii care până ieri erau legionari, azi sunt comuniști convinși. Dar, cine ar putea ști până când va dura noua stare sufletească?" (p. 182-183).*

'Cercurile de studiu' nu rămân în urmă: *" Ieri s-au întrunit vreo 20 de învățători să discute chestia atitudinii politice pe care ar trebui s-o aibă în împrejurările actuale corpul didactic primar. Onel m-a invitat și pe mine. Având informații despre consfătuirile similare ale profeților începute alaltăieri în sala de lectură nu m-am prea însufleșit pentru o asemenea inițiativă, care nu se poate desfășura în libertate de gândire. Or, fără libertate nimic nu se poate. La întrunire a fost chemat și preotul Vancea, care acum a comunist pe față și exponent al Comandamentului" (p. 185). Iar cele mai grave rezultate ale noii orientări sunt consemnate în cele ce urmează: " Din realizările lagărului ca institut de educație și reeducație: Elevii de liceu, ruși de la studii și aduși aici, s-au constituit într-o bandă de*

hoji care au furat fel de fel de lucruri de prin cabane. Alții, acum, ca să scape, s-au făcut comuniști și au luat conducerea tineretului progresist" (p. 186).

Două grupe profesionale se zbat să intre în grațiile noii puteri; ceea ce este mai grav e că, prin pregătirea și răspunderea lor, ele modelează sufletul omului: preoțimea și învățătorimea.

" Preoții se agită mereu; se inițiază și încearcă să se adapteze la noua situație. Autorul principal este Vancea de la Arad. (...) O convorbire cu preotul Bădnărescu, care pare a fi conducătorul în mișcarea preoțească, afară de Vancea: "Când vicleanul vrea să mă ducă în prăpastie, eu îl iau de braț și merg cu el, păzindu-mă după puteri" " (p. 183).

Semnarea Acordului de la Postdam reface spiritele, care-și revin puțin din marasmul ce le absorbise: " Ce decădere sufletească în lagăr, clipă de clipă. Simți zilnic cum se descompune sufletul neamului. Parcă se destramă neamul însuși, de la o zi la alta" (idem).

Iar dacă deținuții își recapătă încrederea în viitor, pe urmele ei răsare încă o dată o brumă de demnitate. " Foarte multă lume înfierează pe preoții care s-au "prostituat" fără nici o rușine, în special cei din Vechiul Regat. Sunt înfierăți și învățătorii, care pentru a scăpa, se pretează la orice" (p. 189).

Recenta îmbunătățiri a stării morale (a celor și așa buni) nu influențează prea mult degringolada acelora lipsiți de caracter. " Am participat la festivalul organizat de Elefterescu, de astă dată în cadrul ziarului de perete. A vorbit el, mai întâi, apoi a ținut o conferință savantă despre comunism "profesorul universitar" (recte, fostul conferențiar al lui Ică Antonescu) Radu Ivănceanu, apoi cânturi, recitări, magie modernă de Eugen Pop, elevul de liceu de la Sibiu, fiul învățătorului Matei Pop din Prisaca. De asemenea, o conferință despre stările economice și sanitare din URSS, de un căpitan, Marțianu, care a fost timp de trei ani pe frontul rusc. Concluziile, pe care le trăgea la fiecare pas, constituiau o condamnare fără apel a României. S-a reprezentat apoi piesa "Partizanii" de un autor rus neindicat, cu uniforme și cântece rusești, traduse în românește. În sfârșit, au vorbit doi delegați ai partidului comunist din Caracal și Elefterescu, făcând apel la internați să intre în partidul comunist. A fost rugat să vorbească și plutonierul Chițac, care a citit un discurs, punând, între altele, în vederea celor ce scriu la "Jurnalul de perete" că se-nșeală dacă cred că colaborarea lor le va accelera liberarea. Activitatea lor este cunoscută la Comandament! Vorbește tare în contra fasciștilor și a reacționarilor care nu vor scăpa ușor din lagăr. Nu dă nimănui speranță. Vorbește în numele Comandamentului și ca membru al partidului comunist. Amintește și de semicentenarul morții lui "Engliș", care se împlinește tocmai la 5 august (de fapt: Engels!)" (p. 190).

Același plutonier Vladimir Chițac, pe linia viitoarelor pângăririi ale familiilor deținuților, în reeducările de la Pitești și Gherla, "într-o notă scrisă el susține că anumite soții s-au așezat la Caracal și se plimbă cu amanții, dezagregând astfel familia" (p. 193).

Se înființează cursuri de limba rusă, conduse de un comunist: ing. Frimu. Până și Leonida Secrețeanu, al cărui portret făcut Căpitanului l-am admirat și l-am caracterizat ca probabil unul dintre cele mai bune publicate vreodată cu acest subiect, " a compus un Imn al muncitorilor democrați, care a fost pus pe note de dr. Gavrilă Pop de la "Tribuna" din Brașov și executat de corul lagărului. Semăna cu o cântare religioasă. Același Secrețeanu, care colaborează și la "Jurnalul de perete", a mai avut la acel festival o poezie declamată cu talent și patos de Valer Moldoveanu. Tot el, Secrețeanu, a citit un comunicat al Comandamentului, dat de secretarul acestuia, plutonierul Chițac, prezent la adunare. (...) Am avut impresia că propaganda comunistă a prins mult mai mult în ultimile săptămâni în lagăr. Dar pe Isăceanu l-au debarcat de la conducere" (p. 198). Există o contradicție aparentă între răbufnirea de libertate adusă de Conferința de la Postdam și afirmația autorului cu privire la intensificarea încrederii în propaganda oficială în ultimul timp. Ea este motivată: cei care se bizuiau pe Aliați își redobândiseră nădejdea că aceia ne vor salva și se scuturau din mrejele întinse către ei, denunțând pe cei ce rămăseseră agățați de credința că totul era pierdut, deci că trebuiau să-și salveze pieile cu ajutorul regimului; pe când aceștia, apropiindu-se eliberarea făceau eforturi tot mai mari să fie băgați în seamă ca reeducați, deci oameni ai viitorului. De remarcat că situația unui trădător, a unui acceptant al propagandei, nu era niciodată sigură: Isăceanu a fost debarcat! Aceeași greșală ca el urmau s-o facă Țurcanu și acoliții lui de crimă: au crezut până în ultima clipă că, eliberați, vor primi grade de anchetatori, răsplățiți fiind astfel pentru fără-de-legile lor. N-au primit decât gloanțe.

Oricât de vinovați îi găsește Onisifor Ghibu pe clericii din Vechiul Regat, tot la un ardelean îl duce condeiul când este să incrimineze pe careva cu obrăzar comunist dintre prelați: " Preotul arădan Vancea a ținut o conferință despre rolul preotului în fața noilor stări de lucruri. De la tribună politică, în loc să fi vorbit, el sau altul, de la amvonul sau de la altarul capelei sau bisericii!" (p. 205).

Lui Elefterescu și lui Vancea, așa-zisul preot, le revine să rămână încă nițel la putrezit, că asta era plata comuniștilor; între timp, ei mai căpătau o țără de libertate (aidoma lui Țurcanu), să asigure credincioșia reeducaților sloboziți. " Cei plecați ieri din lagăr, la poartă au fost încolonați, cei vreo 70 de preoți în frunte, și cu steaguri înaintea, au defilat prin oraș, până la sediul partidului comunist, unde au manifestat și unde au ținut discursuri, Elefterescu și Hodoș, neeliberați dar lăsați liberi ieri, în acest scop, și preotul Vancea de la Arad.

Se dovedește că lagărul și-a realizat, în mare măsură, scopul de reeducare. Legionarii, fasciștii și reacționarii au fost dați pe brazdă!

Reprezentantul Ministerului de Interne, inspectorul general Tănăsescu le-a vorbit, în lagăr, celor eliberați, comunicându-le că eliberarea lor este un "act de clemență" a dlui ministru Teohari Georgescu. Dacă, afară, nu se vor purta bine, vor fi aduși din nou în lagăr" (p. 206).

Lucrurile seamănă tot mai mult cu cele ce aveau să se petreacă mai târziu, numai că nu în aceeași ordine. Tehnica reeducărilor, prin tatonări, se perfecționează. " Prin cabane se aleg comitete care să facă reeducarea deținuților în direcția nouă" (p. 207). Iar ca dezvoltare a informației: " Ieri s-a constituit, la inițiativa croitorului sibian Romul Munteanu, Comitetul cabanei noastre, în vederea reeducării. Acum, la mult așteptatul spart al târgului. Am luat și eu cuvântul, stârnind discuții interesante. Învățătorul Onu a propus să fiu rugat să iau eu conducerea Comitetului. O mulțime de inși au aplaudat propunerea. Bineînțeles că propunerea n-a fost pusă în discuție de conducătorii ședinței, inginerul Frimu și Anastasescu" (idem).

Onisifor Ghibu constată parcurgerea etapei preliminare a reeducărilor și modificări de seamă în 'spiritualitatea' lagărului. " Lagărul a ajuns la un punct de maturitate a sa, care trebuie fixat și aici.

Sămânța aruncată de Isăceanu a rodit peste așteptări. Ce e drept, nu pentru el, ci pentru alții, mai abili decât el. Au secerat, unde a semănat acesta, d-alde Elefterescu, Albu și alții mai mici, al căror număr e în creștere continuă.

Cu ce să încep?

Cu organizarea comitetelor gospodărești pe cabane. Pretext pentru propagandă comunistă, mai mult de suprafață și de asmuț, decât de fond și de muncă. La noi, în cabana 12, frânele sunt în mare parte în mâinile ungarilor și sașilor: Sipos, Varga, Toth. Lindina de Romulus Munteanu este o nulitate puțin ofensivă, fără importanță.

Comitetul strânge mereu fonduri pentru "Jurnalul de perete", care este un instrument de propagandă comunistă, sovietică și rusească. Conținutul ultimelor numere este aproape în întregime rusec. (...)

Comitetele își dau concursul și la organizarea festivalurilor comuniste, care întrec orice margini de bun simț și de demnitate. Oratori frazeologi fără nici un fond și fără nici o convingere. Artiști dramatici de josnică specie, care batjocoresc, inconștient, arta. Piese teatrale rusești, într-o formă românească lamentabilă. Cântece rusești, cântate în rusește, de corul condus de dr. Gavrilă Pop de la "Tribuna" din Brașov, cântece nemțești și săsești executate de un cor de sași, "Imnul muncitorilor", pe versuri de Leonida Secrețeanu și muzică de Gavrilă Pop. Nici un cântec românesc, național, niciodată un "Trăiască Regele". O beție de confuzie, de ordine, de vulgar, de lichelism, de decrepitudine morală și națională. Dacă ne-ar judeca un străin după asemenea manifestări, ar trebui să tragă concluzia că suntem ultimul popor.

Au fost câteva zile de activitate febrilă a comitetelor de cabane și a "celulelor", care nu sunt altceva decât "cuiburi" ca ale legionarilor. Au început să organizeze ședințe pe cabane, cu conferințe etc. (...) Se pare că avalanșa nu mai poate fi oprită.

(...) Când "patrioții" și "democrații" din lagăr au simțit că situația guvernului se clatină, au lăsat-o mai domol cu propaganda și au încetat și cu conferințele pe cabană. Mai mult chiar, a început să le fie frică de bătaie și, în consecință, să facă pe mironosițele nevinovate, lăsând unii din ei să se înțeleagă că nu sunt tocmai atât de comuniști cum s-ar crede, ci doar, așa, de ocazie.

(...) Nu trebuie să uit să înregistrez apariția numeroșilor codoși, informatori, delatori și denunțianți, de care e plin lagărul. Spița lor e cultivată în grup de Comandament" (p. 209-210).

Parcurgând această sinteză, ne dăm seama de însemnătatea filelor lui Onisifor Ghibu, ce ne lasă singurele mărturii pe viu asupra începutului reeducărilor și suferim, ca cercetători ai atitudinii scriitoricești față în față cu ele, că restul mărturiilor propuse istoriei literare a detenției constituie numai amintiri, deci mărturii trecute prin sita uitării, iertării și a rememorării succesive.

*Este momentul să prezint o altă față a reeducărilor, de fapt a autoreeducării petrecute în acest lagăr, care și ea precede cele ce urmează a fi înregistrate la Suceava, premergând reeducărilor propriu-zise, conduse de Țurcanu. Aceste evenimente sunt legate de personalitatea lui P. P. Panaitescu, om al condeielui, deci cu atât mai interesant pentru o " **Istorie a Literaturii Române de Detenție**".*

Puterea, știind prea bine că singura forță ce i se opunea și risca să rămână o amenințare pe viitor era aceea a legionarilor, întinse o mână extremei drepte. E vorba despre " declarațiile de la Botoșani ale ministrului de Interne Teohari Georgescu, că legionarismul a fost o mișcare sinceră, dar a dat greș..." (p. 97).

" Acest eveniment a avut efectul scontat la unii membri ai legiunii. Avocatul Stănescu, șeful cabanei 14, cu care am stat astăzi de vorbă despre legionarism și care, în fond, e de acord cu mine, mi-a spus că P. P. Panaitescu, plecând de la declarațiile ministrului de Interne Teohari Georgescu, făcute la Botoșani, a alcătuit un memoriu-declarație în numele legionarilor, menit a duce la lichidarea stării de astăzi a celor ce au aparținut acestei mișcări. S-ar părea că P. P. Panaitescu ar vrea să netezească drumul spre comuniști pe seama legionarismului.

Stănescu nu găsește întemeiat memoriul și nu l-a semnat. Dar l-ar fi semnat până azi dimineață vreo 80-90 de inși. Eu i-am spus deschis părerea mea, că este momentul să se lichideze acum capitolul legionarismului pentru totdeauna, în mod onorabil și folositor pentru neam. Asta nu se poate face prin declarații către un ministru sau un guvern, ci printr-un memoriu serios către Rege (...). El avea oarecare rezerve, temându-se că Regele nu va putea face nimic. Eu i-am înlăturat toate argumentele. De altfel, ieri am vorbit mult în chestiune și cu Bodogaie, dar nu i-am făcut cunoscut punctul meu de vedere, mai ales nu metoda pe care o cred ducătoare la scop" (p. 100-101). Numărul semnatarilor tot crește, ei punându-și nădejde, pe de o parte în înțelepciunea politică a omului de știință ce ajunsese la formula declarației-memoriu, pe de altă parte în onestitatea vrăjmașilor - ceea ce demonstra că n-aveau habar cu cine intenționau să dea mâna, pentru că a face un pact cu comuniștii și a mai și crede în el însemna a fi total orb în materie de informație politică și incompetent în acțiune .

"Ieri am stat, mai târziu, de vorbă cu Andrei Ionescu și P. P. Panaitescu, despre memoriul celor peste 300 legionari adresat ministrului de Interne. Le-am arătat că acesta nu rezolvă nimic și nici nu va fi luat în considerare. Îl socotesc chiar o greșeală, dat fiind că el nu neagă existența mai departe a legionarismului în țară, ci se mărginește să spună numai că semnatarii nu mai fac parte din legiune de la 1941 încoace. P. P. Panaitescu îmi răspunde că nici nu vrea să rezolve problema; pe el îl interesează numai soarta individuală a semnatarilor. Eu îi marturisesc că ar trebui pusă cu curaj întreaga problemă a legionarismului, care trebuie privită ca un capitol definitiv încheiat, printr-o adresă temeinică către Rege. P. P. Panaitescu nu crede că Regele ar putea face ceva. El ar avea o soluție radicală pentru legionarism: să-și dea mâna cu comuniștii și să distrugă burghezia română, care este o calamitate. El regretă că Regele a comutat pedeapsa de moarte a generalilor: aceștia trebuiau împușcați, pentru a pedepsi astfel cea mai ticăloasă tagmă a vieții românești. S-au și dus tratative cu conducătorii comuniștilor în sensul de mai sus. El fusese sortit să fie trimis la Tribunalul Poporului, ca directorul "Cuvântului" după moartea lui Nae Ionescu, dar conducătorii au renunțat la acest lucru... Al doilea care a tratat chestia cu comuniștii a fost Radu Gyr, care a fost, totuși, pedepsit. Se pare că comuniștii se tem de legionari, și mai ales, nu-i vor evreii. Deci, lucrul pare că nu se putea face... Eu mă mențin pe punctul de vedere al meu, declarând că aș accepta cu plăcere să discutăm contradictoriu cu câțiva legionari de marcă, problema legionarismului, dar el se teme că așa ceva ar fi considerat ca ședință de cuib.

După aceea, am vorbit cu Bodogaie, care mi-a spus că a semnat foarte nebucuros memoriul. Aproape că s-a certat cu P. P. Panaitescu, cu care acum a vorbit întâia oară. La fel mi-a spus asta, pentru a doua oară, Stănescu" (p. 103-104).

Părerile privind soarta Țării (ce depindea și de atitudinea legionarilor față de comunism) ale lui P. P. Panaitescu sunt de-a dreptul scandaloase: a întinde mâna principalului dușman al Românilor, după spusele întemeietorului Legiunii Arhanghelului Mihail, constituie o negare a întregii activități și jertfe depuse de victimele oferite de cei de o credință cu el; a regreta că generalii, care au reprezentat opoziția la ateismul triumfător în vecina de la Răsărit, n-au fost executați de către rivalul politic comun arată o lipsă de consecvență stupefiantă. A socoti burghezia română drept vinovată în întregul ei seamănă nespun cu atitudinea comuniștilor față de ea, a celor dispuși permanent să nu ia în seamă individul, cu drepturile lui, ci doar grupul, pentru care individul este făcut răspunzător, ceea ce este aberant. Iar a afla că Radu Gyr a purtat tratative similare alor sale explică acceptul poetului de a conferența în 1963 în favoarea regimului comunist, în fața colegilor săi de detenție ce-l priveau ca pe o ultimă nădejde și stâncă de care se agățau în disperarea lor metafizică, după cum explică și colaborarea sa literar-propagandistică, de după eliberare, la revista M.A I.-ului destinată înșelării românilor refugiați în străinătate, asupra stărilor dezastruoase din patrie. Acțiunea lui P. P. Panaitescu dă oarecare roade: " P. P. Panaitescu s-a întors ieri de la București, unde a avut tratative cu guvernării în vederea eliberării legionarilor. Pactul e făcut în condiții care sunt apreciate în mod variat de legionari. Își așteaptă trierea în zilele acestea" (p. 200). E regretabil că informarea noastră asupra acestor tratative și rezultatelor lor se oprește aici, în " Ziarul" lui Onisifor Ghibu. Ceea ce mă miră este că P. P. Panaitescu a fost uitat în clipa când comuniștii au decis să-l facă răspunzător de crimele săvârșite în reeducări pe Petrașcu, ca reprezentant al lui Horia Sima în cadrul altor tratative, în vederea eliberării legionarilor, duse cu guvernării. Căci 'fidelitatea' comuniștilor față de aliații lor temporari este legendară, iar nevinovăția lui Petrașcu în privința scenariului creat pentru o nouă condamnare a sa, aceea la moarte, este arhivă.

Unul dintre aspectele personalității unui memorialist, ce nu trebuie neglijat de istoricul acestui gen, deși până în prezent nu a preocupat nici un cercetător al domeniului, este relația lui cu lumea inconștientului, manifestată în vise, memorialistul fiind un experimentator al omului în completitudinea lui. Or, memorialistica de detenție este destul de bogat ilustrată cu relatări de vise.

Această caracteristică, de obicei, trădează setea de a-și cunoaște viitorul a deținutului, afundat într-o lume secretă a cărei cheie n-o deține el, ci ministerul de resort, anchetatorul sau caraliul. Alteori stările onirice sunt provocate de lipsa bucuriilor libertății, de tânjirea după ele. Există cazuri când visele oferă suficient material, așa cum sunt relatate, pentru a îngădui o psihanalizare - oricât de sumară, ori de aproximativă. În majoritatea situațiilor, aceste

narări nu permit altceva decât constatarea recrudescenței unor înclinații spre superstiție, moștenite din copilăria memorialistului, nu rareori rurală. Va să zică, gama este destul de largă să poată alcătui documentația pentru un studiu complet dedicat componentelor ei și, mai ales - pentru mine - dedicat modului de receptare a lor. Voi consemna în continuare visul pe care l-a avut profesorul Onisifor Ghibu în Săptămâna Patimilor, deoarece oglindește tema ideatică majoră a perioadei, ce bântuia cugetele deținuților de la Caracal și bineînțeles pe acela al povestitorului. " *Parcă murise în brațele mele măicuța sau Veturia. Se adunase la trup ca un copil mic. Am rămas uluit de o asemenea întâmplare, cu care nu voiam să mă împac nicidecum și, deodată, moarta a început să învie, să se îmbujoreze la față și să zâmbească. Parcă era, totuși, Veturia*" (p. 17). Nu este un vis de trecut cu vederea, ținând seama de perioada calendaristică (mă refer la calendarul bisericesc) când a avut loc, cât și la starea deplorabilă a nădejdlor visătorului.

În cele ce urmează, îl voi ajuta pe cititor să-i pătrundă înțelesul.

OBSERVAȚII

1. La începutul relatării visului și în încheierea ei, constat confuzia dintre mamă și soție; în final, confuzia tinde să se rezolve, fără ca ieșirea din ea să reprezinte o opțiune definitivă ("parcă" ... "totuși").
2. Visul este clădit pe două întâmplări antitetice: moarte și înviere.
3. Ambele sunt însoțite de anumite fenomene naturale (cel dintâi hiperbolizat): moartea micșorează trupul (bătrâna redevine copil); înviata se roșește iarăși în obraji și surăde, ca pe timpul vieții.
4. Mai există o trăire vrednică de menționat: dacă moarta este mama visătorului, el - fiul - o ține-n brațe, pe ea - devenită copil -, ca un părinte, iar părintele - mama-copil - se află în poziția de altcândva a feciorului ei. Adică o inversare de personalități ce, probabil, constituie și cheia visului.
5. E important de menționat că visul a avut loc în noaptea precedând Săptămâna Patimilor, ce introduce Învierea Domnului.

COMENTARII

A. Marea și pământul sunt receptacolele vieții și simboluri ale uterului matern. Mama, prin inversare, simbolizează aceste două elemente (nu marea, ci apa). Gaia, Rhea, Hera, Demeter, Isis, Ishtar, Astartea, Kâli, sunt simultan zeițe mume și ale fertilității.

Mama îți dă viața și-ți rămâne adăpost, siguranță, căldură, odihnă, izvor al hranei. Dar reprezintă și pericolul ca, prin prelungirea rămânării în trupul ei, să te sufocă îngustimea lui. La fel, a rămâne agățat de fustele sale, după naștere, sub călăuzirea ei, în umbra voinței sale, presupune o castrare a personalității copilului, o devorare a vieții lui proprii de către genitoarea sa. De aceea, mori pentru mamă (ieșind din trupul ei) și te naști pentru pământ, pentru o viață nouă, sub oblăduirea unei mume noi, potrivită noului stadiu. Moartea finală te oferă hrană acestei mume de pe urmă: pământul. Relația mamă-copil este ambivalentă, iar 'moartea' (ruperea cordonului ombilical) reprezintă o naștere. Apariția unei mume noi, simbolice - pământul -, pregătește primirea solului ei personificat: femeia iubită - soția, în cazul de față. Echivalența dintre mamă și soție este ușor de făcut. De ambele ne leagă cea mai intensă dragoste posibilă omului pentru vreun semen; ea cuprinde recunoștință, admirație, milă, dorință de ocrotire (primită și oferită), înțelegere și cerință de a fi înțeles, împăcarea datorată satisfacerii reciproce a tuturor nevoilor; și toate sentimentele nobile și generoase.

Dogma creștină insistă asupra fecioriei Mariei; prin aceasta încurajează dezvoltarea că ea, fiind fiica lui Dumnezeu - ca noi toți -, este și mama lui Dumnezeu, în calitate de mamă a Pruncului lui Dumnezeu, deoarece Iisus este Dumnezeu, deci părintele tuturor, dar și Fiul lui Dumnezeu. Primind conceperea prin Duhul Sfânt, ea este Maica lui Iisus, aceea care a fost fecundată, spiritual vorbind, de Dumnezeu. Pe atari adevăruri revelate se bazează construcțiile onirice în care inversarea de personalități (mamă și soție), în sensul arătat, este posibilă. În calitate de fecioară, Maria întrunește întreaga potențialitate a lumii; în calitate de mamă, ea devine mijlocul direct al Creației. Cele două reprezentări nu se opun între ele, ci se continuă, mijlocind intervenția principiului creator.

Mama reprezintă un arhetip; cel mai însemnat. El este asimilat inconștientului, lui '*anima*', din care urcăm spre conștiință.

B. Moartea constituie pieirea absolută a ceva viu și pozitiv. Ea repetă nașterea (în măsura în care aceasta constituie moartea stării fetale); însă, după cum nașterea-moarte desemnează trecerea într-o nouă formă a vieții, la fel, moartea presupune o nouă mutație într-un alt stadiu, necunoscut anterior. Moartea este legată de simbolica pământului, din care face parte și simbolizarea maternității. E ineluctabil legată de conceptul mamei, deci al nașterii; este un alt aspect al celei din urmă. După cum fătul nu se poate îndrepta decât spre naștere ('moarte' - în raport de stadiul de făt), la fel omul nu se poate îndrepta decât către moarte (un alt fel de naștere?). Ce stadiu inedit pregătește apropierea de moarte? Iadul sau Raiul. Acestea sunt numele stărilor viitoare și s-ar spune că liberul arbitru îngăduie opțiunea între o stare și cealaltă, încă din cursul existenței terestre. Aceste stări coexistă în noi înainte de moarte (în cursul vieții); moartea face posibilă disjungerea lor, alege binele de rău, alege viul de forma lui viitoare, căci

moartea coexistă în noi cu viața, după cum viața extrauterină coexistă cu viața intrauterină, ca destin inevitabil. Orice inițiere presupune moartea omului vechi.

Toate acestea înlesnesc ajungerea la acceptarea rațională a învierii, ca posibilitate postumă, deși nefirească, adică potrivnică legilor naturii - cum le cunoaștem azi - și direcției impuse de acestea.

Învierea este un dat al Creștinismului. Speranța credinciosului este învierea în trup, confirmată de Hristos apostolului Toma necredinciosul, prin existența reală a răniilor Sale.

Atari cunoașteri îngăduie scenarizarea din visul de la care plec.

C. Există o altă inversare de personalități în acest vis ce trebuie menționată. Este cunoscut că în vis, cel mai adesea, vedem ca în oglindă, adică invers decât în diurn. În acest caz, trebuie considerat că personajul ce a murit și a înviat nu este nici mama, nici Veturia, ci este visătorul însuși, visătorul care a trecut, la nașterea sa, prin moartea ca făt și învierea sub soare, când a fost luat în brațe și legănat de mama, înlocuită mai târziu de soția sa, visătorul care trăiește cu atâta intensitate Săptămâna Patimilor ce pregătește moartea și învierea 'nădejzii' noastre, Iisus Hristos, deci a tuturor speranțelor noastre, mai ales acelea ale eliberării.

Era săptămâna precedând Învierea și ideea Ei frământa toate sufletele celor din lagăr. E limpede că subconștientul visătorului a înlocuit propria persoană cu un *alter ego* : mama sau soția (neclar definite deoarece ele, împreună, simbolizează Muma primordială, matricea Vieții), care *alter ego* se împuțina de la o clipă la alta, după cum profesorului Ghibu, în realitatea diurnă, i se reducea personalitatea datorită limitărilor aduse de condițiile privării de libertate.

Apoi venea încurajarea, cu caracter, oarecum profetic: VEI INVIA! Căci pluteau în aer, pentru toți, miresmele resurecției din morți.

Acest vis cu care am început, în ordinea transcrierii este precedat de un altul, mai puțin limpede la lectură. L-am citat cel dintâi deoarece aruncă o lumină foarte bogată asupra stării de spirit a memorialistului în detenția din 1945. Acestă altă (din noaptea precedentă) sună după cum urmează.

" Am ajuns cu trenul în gara Stana, dar trebuia să continui drumul. M-am dat puțin jos din tren, să-mi văd casa și grădina. În fața casei era un car-platformă, din care soldații aruncau cu furcile cucuruz în pod. Am strigat de departe la ei. Casa era destul de schimbată. Grădina răsturnată. Pe unde fuseseră cărările cele frumoase, erau numai râpi uriașe" (idem).

COMENTARIU

Visul este unul al călătoriei, dar nu al uneia inițiatice, ci doar de îndepărtare de destinul personajului, așa cum l-a cunoscut el până atunci. Un popas îi îngăduie o privire asupra trecutului său cel mai luminos, adică aruncată asupra proprietății de la Stana, ce simbolizează întreaga fericire a existenței de până atunci a lui Onisifor Ghibu. Stăpânul ei constată trei modificări ale trecutului de care s-a despărțit prin absență: schimbări survenite în înfățișarea clădirii (nemenționate în amănunte, deoarece nici visătorul nu era conștient de modificări anume în viața sa aducea detenția; nu știa nici măcar, la ora visului, dacă era definitiv epurat din învățământul superior sau nu); distrugerea cărărilor, preschimbate în râpe (simbolizând neputința visătorului de a se mai folosi de drumurile prin zile, cunoscute și îndrăgite); și stricarea gospodăriei de către oameni în uniformă care se purtau fără grijă, nici precauție cu bunurile sale, iar aceasta o făceau pe picior de plecare, adică din mers, dintr-un timp în plină scurgere. Nu este dificil să citesc în aceste personaje o simbolizare a soldaților de pază a lagărului, pe mâna cărora încăpuse Onisifor Ghibu. Ruperea de trecut este explicată prin prezența uniformelor, oarecum înstăpânite asupra domeniului paradisiac ce-i aparținuse până la arestare, ca și de prezența trenului (trenul vieții) a cărui oprire în dreptul Stanei este de scurtă durată. Mult mai târziu, Onisifor Ghibu are un alt vis de care-și amintește și pe care-l socotește " foarte caracteristic" , din păcate nemotivându-și această opinie (caracteristic pentru ce?).

" Eram cu Procopovici undeva, unde aveam de urcat o pantă, din cale afară de ridicată. Era ca peretele unei clădiri, cu o înclinație de circa 85%. Panta era albă ca laptele, ca praful de zahăr sau ca zăpada cea mărunță. Urcam, ținându-ne de mână, cu imense greutate și obsedați mereu de teama că ne vom rostogoli. Când eram aproape de sfârșit, ne-au părăsit puterile, încât era să cădem în neant. Totuși, ne-am opintit din nou și am ajuns în vârful dealului, respectiv al pantei, de unde mai aveam să mai facem un înconjur la fel de periculos. O nouă teamă ne-a cuprins, dar, după noi opintiri, am trecut și peste acest obstacol și am ajuns la liman. Mai departe nu-mi mai amintesc visul. Nu pare un vis fără vreo explicație, pe care nu încerc s-o dau aici" (p. 203), ceea ce este regretabil căci contactul unui pedagog cu propriul subconștient ar fi plin de învățatură.

COMENTARIU

Procopovici este un fost coleg de la Universitate, amestecat în epurarea lui Onisifor Ghibu, apoi căzut printre indezirabili, ajuns coleg de lagăr și cabană cu el și, în principiu, cel mai apropiat dintre codeținuți. Destinul le era comun, ambii intelectuali, din același oraș, zăcând în lagăr pentru pricini similare.

Veștile privitoare la tot mai apropiata eliberare, după trecerea prin sита unor comisii de triere, despre ale căror criterii nu se cunoștea nimic, creau în lagăr o tensiune greu de suportat. Pentru a li se conferi libertatea, cei doi trebuiau să-

și dovedească nevinovăția în fața comisiilor ministerului de Interne, trebuiau să arate că nu erau pângăriți cu nici una dintre acuzațiile, rămase necunoscute lor, ce li se puteau aduce, că nu erau murdari, că nu erau negri. De aici, albul imaculat al pantei extrem de abrupte ce aveau de învins. De remarcat cele trei comparații făcute de Ghibu când își transcrie visul: laptele, praful de zahăr, zăpada cea mărunță. Așa era urcușul lor aproape imposibil de efectuat și plin de peripeții de speriat. Sub ei, hăul. Dar au izbândit asupra tuturor dificultăților și s-au mântuit, adică ...se vor elibera, ceea ce nu mai consemnează Onisifor Ghibu, pentru a nu cădea în superstițiile ce-i pâdesc lesnicios pe deținuții lipsiți de orice alte nădejdi și de care ne vom izbi în majoritatea cărților luate în considerație de aci înainte. Socotesc că am demonstrat filiația temporală dintre acest jurnal și memorialistica efectivă din reeducări, prin aceea că reeducările au început, cum se vede din paginile lui Onisifor Ghibu, mai înainte de Reeducări.